Archive of SID.ir

DOI: 10.22034/ISJ.2024.398132.2012

International Studies Journal (ISJ)
Vol. 21, No. 1 (81), Summer 2024
Reseived Date: 2023/8/18
Accept Date: 2024/1/8
Article Type: Original Research
PP: 31-54

فصلنامه مطالعات بین‌المللی
سال ۲۱، شماره ۱ (۸۱)، تابستان ۱۴۰۳
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۵/۲۷
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۸
نوع مقاله: علمی- پژوهشی
صفحات: ۵۴-۳۱

اثبات صلاحیت ماهوی دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده نقض معاهده مودت ۱۹۵۵

فرامرز یادگاریان* - دکتر محسن محبی** - دکتر امیرحسین ملکی‌زاده***

This is an open access article under the CC BY license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

چکیده

پس از خروج ایالات متحده از برجام و بازگشت تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران و لغو قراردادهای نفتی، تجاری و اقتصادی که همگی نتیجه برجام بودند، ایران تصمیم به شکایت از ایالات متحده در دیوان بین‌المللی دادگستری بر اساس عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵ گرفت. با صدور رأی دستور موقت و رأی صلاحیتی، ایران یک‌قدم به احقاق حقوق خود نزدیک‌تر گشت. اما سؤال اصلی که این مقاله در صدد پاسخ به آن است، این است که آیا دیوان در مرحله ماهوی نیز دارای صلاحیت است و آیا رأی نهایی به نفع ایران صادر خواهد گشت یا خیر. فرضیه این مقاله، براین‌اساس است که دیوان دارای صلاحیت ماهوی است و با صدور رأی نهایی به نفع ایران که غیرقابل‌اعتراض است، ایالات متحده ملزم به بازگرداندن وضع به حال سابق و جبران خسارت از ایران است. روش تحقیق در این مقاله، روش فراتحلیلی است.

کلیدواژگان

عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵، دیوان بین‌المللی دادگستری، صلاحیت ماهوی دیوان بین‌المللی دادگستری، پرونده نقض معاهده مودت ۱۹۵۵، قطعنامه ۲۲۳۱، برنامه جامع اقدام مشترک

*دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. و دانش آموخته کارشناسی ارشد دموکراسی و حقوق بشر، انستیتو علوم اجتماعی و انسانی، لاهه، هلند./ نویسنده مسئول، ایمیل: faramarz.yadegarian@srbiau.ac.ir

** استادیارگروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق، الهیات وعلوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

*** استادیار گروه حقوق، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

Article Link: https://www.isjq.ir/article_187127.html

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مقدمه

پس از سال‌ها تحریم و مناقشه[۱] بر سر صلح‌آمیز بودن برنامه اتمی ایران، ایران و گروه موسوم به پنج بعلاوه یک[۲] در خصوص راستی‌آزمایی برنامه هسته‌ای ایران، به یک توافق سیاسی موسوم به برجام[۳] که با همکاری آژانس بین‌المللی انرژی اتمی[۴] قابل‌اجرا بود، دست یافتند و پس از آن نگرانی‌های طرفین نسبت به صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران رفع گردید. شورای امنیت نیز از طریق قطعنامه ۲۲۳۱[۵] برجام را تأیید و کلیه تحریم‌ها و قطعنامه‌های پیشین علیه ایران را لغو ساخت. همچنین ایالات متحده طی دستور اجرایی شماره ۱۳۷۱۶ مورخ ۲۶ دی ۱۳۹۴ فرمان‌های اجرایی و تحریم‌های پیشین دررابطه‌با برنامه اتمی ایران را که تا سال ۲۰۱۱ ادامه داشت را لغو ساخت.[۶]

اما رئیس‌جمهور بعدی ایالات متحده[۷] با استناد به تخلفات ایران نظیر انجام آزمایش‌های موشکی متعدد جمهوری اسلامی ایران بعد از توافق برجام، عدم اجازه دسترسی ایران به سایت‌های نظامی و همچنین دو بار نقض مفاد برجام در سال ۲۰۱۶، در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ یا ۸ می ۲۰۱۸ دست به خروج از برجام و بازگردانیدن تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران زد. آمریکا تحریم‌های یک‌جانبه خود را قانونی و اساس تحریم‌های اخیر خود را که در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ اعلام و طی فرمان اجرایی ۱۳۸۴۶ مورخ ۱۵ مرداد ۱۳۹۷ به اجرا درآمد[۸] تخلفات برجامی ایران و همچنین اقدامات ایران که با منافع و امنیت ملی ایالات متحده در تضاد است، قلمداد می‌نماید.

بر همین اساس ایران، شکایت خود را در تاریخ ۲۵ تیر ۱۳۹۷ تقدیم دیوان بین‌المللی دادگستری نمود و هم‌زمان با ارائه دادخواست خود به دیوان بین‌المللی دادگستری بر اساس ماده ۳۶ اساسنامه دیوان و بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت درخواست لغو تحریم‌های یک‌جانبه و پرداخت غرامت به ایران بابت عدول از عهدنامه مودت ۱۹۵۵ و آسیب‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها به دلیل وجود شرایط اضطراری و همچنین با استناد به ماده ۴۱ اساسنامه و همچنین مواد ۷۳ و ۷۵ آئین دادرسی

---

۱. قطعنامه های: ۱۶۹۶ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸)، ۱۸۳۵ (۲۰۰۸)، ۱۹۲۹ (۲۰۱۰)، ۲۲۲۴ (۲۰۱۵). تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه ایران: تصمیم شورای اتحادیه اروپا مورخ ۴ مرداد ۱۳۸۹: 2010/413/CFSP. و مقررات شماره 267/2012 مورخ ۴ فروردین ۱۳۹۱ در خصوص محدود سازی انتقالات مالی و بلوکه کردن دارایی‌ها و غیره. تحریم‌های ایالات متحده: فرمان‌های اجرایی شامل: ۱۳۵۷۴ (۲۰۱۱)، ۱۳۵۹۰ (۲۰۱۱)، ۱۳۶۲۲ (۲۰۱۲)، ۱۳۶۲۸ (۲۰۱۲)، ۱۳۶۴۵ (۲۰۱۳) در رابطه با بخش های مختلف اقتصاد ایران و برنامه اتمی ایران.

۲. چین، فرانسه، روسیه، ایالات متحده، انگلستان و آلمان

3. The "Joint Comprehensive Plan of Action" (JCPOA), (2015). See the JCPOA at: < https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/122460/full-text-of-the-iran-nuclear-deal.pdf>

4. International Atomic Energy Agency (IAEA)

5. see resolution 2231 at: < https://www.un.org/securitycouncil/content/2231/background>

6. see Executive order No. 13716 at: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-13716-revocation-executive-orders-13574-13590-13622-and-13645-with-respect>

7. Donald Trump

8. see executive order at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-executive-order-iran-sanctions>

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دیوان تقاضای رأی دستور موقت[1] نمود. بنابراین سوال اصلی این مقاله این است که آیا دیوان بین المللی دادگستری صلاحیت رسیدگی ماهوی به پرونده را دارد یاخیر.

ازاین‌رو هدف این مقاله اثبات صلاحیت ماهوی دیوان در این پرونده است و فرضیه این مقاله نیز براین اساس است که، نقض معاهده مودت توسط ایالات متحده که از ابزار زنده حقوق بین الملل بشمار می‌رود[2] و مطابق ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری جزء منابع حقوق بین‌الملل می‌باشد، آشکار است و با بررسی آراء پیشین، پرونده‌های مشابه، ابعاد مختلف پرونده و استدلال‌های طرفین به این مهم دست خواهیم یافت که دیوان دارای صلاحیت ماهوی در پرونده مزبور است و ایالات متحده نیز با توجه به نقض تعهدات گسترده خود ملزم به جبران خسارت از ایران و اعاده وضع به حال سابق است.

روش تحقیق در این مقاله، روش فراتحلیلی است. بدین معنا که اطلاعات استفاده شده در این مقاله از طریق فیش برداری از منابع دست‌اول مانند؛ گزارش‌های دیوان بین‌المللی دادگستری و احکام دیوان مزبور در پرونده‌های پیشین و مشابه به‌دست‌آمده است. به دلیل تازه بودن موضوع و کمبود منابع فارسی در خصوص صلاحیت ماهوی دیوان در این پرونده، سعی بر این شده است تا به دلیل تأکید دیوان بر آراء پیشین خود، بیشتر به اسناد و رویه‌های دیوان بین‌المللی دادگستری استناد گردد، تا فرضیه و استدلال‌های این مقاله از حیث حقوقی مستند باشند.

بررسی و کمک به حل تعارضات و تنش‌های موجود می‌تواند از اهمیّت ویژه‌ای برخوردار باشد. همچنین لازم به یادآوری است که رأی دیوان می‌تواند تأثیر بسزا و مثبتی در معیشت و شرایط اقتصادی مردم ایران داشته باشد و موانع جدی که در تأمین بهداشت و سلامت، امرار معاش و کمبودهای غذایی و دارویی و ترمیم ناوگان فرسوده هواپیمایی وجود دارد را می‌تواند از میان بردارد. ازاین‌رو، مخاطب این مقاله، اقشار مردم ایران و بخصوص حقوق‌دانان ایرانی و بین‌المللی هستند.

۱- پیشینه

در باب صلاحیت رسیدگی دیوان هیچ مقاله‌ای به زبان فارسی تاکنون نگاشته نشده است که استدلالات طرفین و ابعاد گوناگون را روشن سازد، همچنین در بحث اثبات صلاحیت ماهوی نیز در حال حاضر هیچ اثری انگلیسی نگاشته نشده است و اکثر آثاری که در خصوص این پرونده نیز وجود دارند به بررسی رأی دستور موقت و یا ضمانت اجرای این حکم محدود می‌شوند. در ادامه به بررسی چند اثر که ارتباط موضوعی با مقاله حاضر دارند پرداخته می‌شود:

در مقاله ای تحت عنوان «ادعای نقض عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵ (جمهوری اسلامی ایران، علیه ایالات متحده آمریکا): درخواست صدور رأی دستور موقت از دیوان بین‌المللی

---

[1]. Provisional measures

[2]. قاضی Cancado در نظر اختصاصی خود در خصوص رأی دستور موقت صادره در تاریخ ۱۱ مهر ۱۳۹۷، از معاهدات دوستی و مودت به عنوان ابزار زنده یاد می‌نماید (Alleged violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2018: 9)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دادگستری»، منتشر شده توسط ژورنال منابع حقوقی بین‌المللی و دانشگاه کمبریج، به دستور موقت و موضع طرفین پرداخته شده است و نویسنده اشاره می‌کند؛ مفاد دستور موقت کم‌تر از چیزی بود که ایران به دنبال آن بوده است و در خصوص رسیدگی و صلاحیت ماهوی دیوان، تنها به اظهارات دیوان در خصوص بررسی برخی موارد در مرحله ماهوی[1] بسنده می‌کند(Chachko, 2019: 71-119). تفاوت این مقاله نیز با مقاله حاضر، اثبات صلاحیت ماهوی دیوان است که نشان‌دهنده وجه تمایز، اهمیت و نوآوری آن است.

در مقاله دیگری تحت عنوان «ادعای نقض عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵ (ایران علیه آمریکا): حکم ایرادات مقدماتی دیوان»، منتشر شده توسط ژورنال منابع حقوقی بین‌المللی و دانشگاه کمبریج، نویسنده به بررسی مفاد حکم دیوان در خصوص صلاحیت در رسیدگی و اعتراضات مقدماتی طرفین پرداخته است که نهایتاً منجر به صدور رأی صلاحیت در رسیدگی دیوان شده است(Desierto, 2022: 1 - 40). این مقاله نیز مانند مقاله قبل وارد فاز ماهوی و اثبات صلاحیت ماهوی نشده است.

در مقاله دیگری تحت عنوان «ارزیابی ایرادهای آمریکا در مورد دستور موقت در قضیه نقض‌های ادعایی عهدنامه مودت»، منتشر شده توسط فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، نویسندگان به بحث در مورد دستور موقت و ادعاهای طرفین تا صدور این دستور می‌پردازند و به مرحله صلاحیت ماهوی وارد نمی‌شوند (محبی و بذار، ۱۳۹۹: ۲۵۵-۲۷۴)؛(Mohebi & Bazar, 2020: 255-274). مانند دو اثر پیشین، تفاوت این مقاله نیز با مقاله حاضر، اثبات صلاحیت ماهوی دیوان است که نشان‌دهنده وجه تمایز، اهمیت و نوآوری آن است.

در مقاله دیگر، تحت عنوان «تحلیل عملکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا»، منتشر شده توسط فصلنامه تمدن حقوقی، نویسندگان به مباحثی پیرامون اعتبار عهدنامه مودت، خروج ایالات متحده از آن، نقض تعهدات آمریکا و مسئولیت بین‌المللی این کشور و جبران خسارت می‌پردازند(ستایش‌پور و پودات، ۱۴۰۰: ۲۶۹-۲۸۴)؛(Setayeshpour & Poudat, 2021: 269-284). مانند سه مقاله قبل وارد بحث‌های صلاحیتی از جمله اثبات صلاحیت ماهوی نمی‌گردند.

۲- چهارچوب مفهومی و مبانی نظری

ایران در مقابل ادعاهای ایالات متحده مبنی بر نقض برجام، همواره خود را متعهد به برجام معرفی می‌نماید و تحریم‌های ایالات متحده و خروج این کشور از برجام را غیرقانونی قلمداد می‌نماید. همان‌طور که محرز است منشأ اختلاف حاضر میان ایران و آمریکا برجام است و باتوجه‌به اینکه برجام یک توافق سیاسی است و نه یک معاهده (Gini & Sedaghat, 2019: 86)،[2] امکان ارجاع

[1]. Merits Stage

[2]. بر خلاف معاهده مودت ۱۹۵۵ که رکن حل اختلاف آن دیوان بین‌المللی دادگستری است، در برجام به دلیل موافقت نامه بودن آن، شیوه متفاوت تری جهت حل و فصل اختلافات تعیین شده است که در ماده ۳۶ این (ادامه در صفحه بعد)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پرونده به دیوان بین‌المللی دادگستری وجود نداشته است؛ بنابراین ایران تصمیم گرفت تا اساس اختلاف را معاهده مودت ۱۹۵۵ اعلام نماید و از دیوان بین‌المللی دادگستری برای دادرسی در اختلاف پیش‌آمده کمک بخواهد.

مطابق ضمانت اجرایی که در عهدنامه مودت[۱] و در بند ۲ ماده ۲۱ پیش‌بینی‌شده است، در صورت بروز اختلاف میان طرفین دررابطه‌با اجرای عهدنامه یا تفسیر آن، دیوان بین‌المللی دادگستری صلاحیت رسیدگی به اختلافات را دارد، با این شرط که اختلاف از طریق دیپلماسی قابل حل‌وفصل نباشد. باتوجه‌به ارسال دو نامه در تاریخ‌های ۲۱ خرداد ۱۳۹۷ و ۲۹ خرداد ۱۳۹۷ به ایالات متحده از طریق سفارت سوئیس در تهران، دررابطه با خروج آمریکا از برجام و تحریم‌های غیرقانونی، و عدم دریافت پاسخ از جانب آمریکا، ایران معتقد است حل‌وفصل اختلاف از طریق دیپلماسی میسر نمی‌باشد (Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2021: 17).

دیوان در ۱۱ مهر ۱۳۹۷ بنابه درخواست ایران برای صدور رأی دستور موقت بر اساس ماده ۴۱ اساسنامه دیوان، اقدام به صدور این رأی نمود[۲] و در تاریخ ۱۵ بهمن ۱۳۹۹ دیوان خود را صالح به رسیدگی به پرونده تشخیص داد. با توجه به اینکه صدور دستور موقت و یا صلاحیت در رسیدگی[۳] به معنای صلاحیت ماهوی[۴] نیست (Merrills, 1995: 90) بنابراین بررسی و احراز صلاحیت ماهوی دیوان در پرونده مزبور دارای اهمیت است. در این مقاله با بررسی دقیق آراء و نظریات پیشین دیوان بالاخص پرونده سکوهای نفتی و دارایی‌های ایران و نظر قضات در این پرونده‌ها فرضیه مقاله به اثبات خواهد رسید.

باید در نظر داشت، صدور رأی نهایی در مرحله ماهوی به نفع ایران، بیانگر این واقعیت است که دیوان به این نتیجه رسیده است که تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده نامشروع و خلاف تعهدات این کشور بوده است و می‌بایست علاوه بر اعاده وضع به حال سابق به ایران غرامت پرداخت گردد. از آن جا که دیوان از آراء و نظریات پیشین خود استفاده می‌نماید که روشی معمول در نظام کامن لا می‌باشد، از همین جهت با بررسی آراء، نظریات و پرونده‌های مشابه و استدلالات حقوقی به این مهم دست خواهیم یافت که ایالات متحده با رفتار خود خلاف تعهداتش عمل کرده است و

(ادامه از صفحه قبل) سند پیش بینی شده است و نسبت به دیوان بین‌المللی دادگستری به طور کلی از الزام حقوقی پایین تری برخوردار می باشد.

۱. عهدنامه های مودت یکی از ابزارهای نیل به هدف ایجاد محیط امن برای سرمایه گذاری و تسهیل توسعه روابط اقتصادی و خارجی بوده اند (Devere, 2014: 182)

۲. ۱) رای دستور موقت ۱۱ مهر ۱۳۹۷ شامل بندهای ذیل است:
ممنوعیت صادرات کالاهای ذیل به ایران باید برداشته شود: دارو و تجهیزات پزشکی؛ مواد غذایی و کالاها و ادوات کشاورزی؛ کالا و خدمات مورد نیاز برای ایمنی حمل و نقل هوایی. مانند؛ قطعات یدکی، تجهیزات و خدمات مرتبط
۲) عدم وجود ممنوعیت مالی برای انجام فعالیت‌های فوق
۳) طرفین باید از توسل به اقداماتی که موجب تشدید اختلاف و گسترده‌تر شدن اختلاف که امکان رفع اختلاف را مشکل‌تر می‌سازد پرهیز نمایند.

3. Jurisdiction

4. Substantive Competence

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مسئولیت بین‌المللی در قبال ایران دارد.

۳- تاریخچه موضوع

تاکنون پنج پرونده حقوقی بر اساس عهدنامه مودت ۱۹۵۵ نزد دیوان بین‌المللی دادگستری مطرح شده است که در یک مورد خواهان ایالات متحده بوده است و در چهار مورد دیگر خواهان ایران و خوانده ایالات متحده بوده است.

۳-۱- دعوای گروگان‌گیری کارکنان سفارت ایالات متحده در تهران[1]:

بعد از اشغال سفارت و ضبط آرشیو آن توسط دولت ایران و همچنین به گروگان گرفته‌شدن اتباع و مقامات کنسولی آمریکا در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۵۸ در تهران، آمریکا با استناد به عهدنامه‌های ۱۹۶۱ وین راجع به روابط دیپلماتیک، عهدنامه ۱۹۶۳ وین راجع به روابط کنسولی، عهدنامه مودت ۱۹۵۵، کنوانسیون ۱۹۷۳ راجع به جلوگیری و مجازات جرایم علیه افراد مورد حمایت بین‌المللی از جمله دیپلمات‌ها و همچنین منشور ملل متحد، شکایت خود را علیه ایران در تاریخ ۸ آذر ۱۳۵۸ به دیوان بین‌المللی دادگستری برد و این اولین رویارویی حقوقی ایران و ایالات متحده در دیوان بین‌المللی دادگستری بود (افتخار جهرمی، ۱۳۷۲: ۱۷)؛(Eftekhar Jahromi, 1993: 17).

پرونده در نهایت با صدور رأی نهایی در ۳ خرداد ۱۳۵۹ جریان رسیدگی را طی نمود. دیوان با استناد به بند ۴ ماده ۲ و بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت و همچنین به بن‌بست رسیدن تلاش‌های ایالات متحده برای مذاکره با ایران، صلاحیت خود را ابراز نمود و بعدتر با استناد به بند ۴ ماده ۲ عهدنامه مودت[2] و همچنین کنوانسیون‌های ۱۹۶۳ و ۱۹۶۱ وین) ایران را محکوم به جبران خسارت از آمریکا نمود (United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, 1980: 45) . در نهایت ایران و آمریکا با امضای موافقت‌نامه در ۲۹ دی ۱۳۵۹ در الجزیره که بعدها به بیانیه الجزایر موسوم گشت در خصوص پرداخت غرامت به توافق رسیدند و گروگان‌ها نیز آزاد گشتند و در تاریخ ۲۲ اردیبهشت ۱۳۶۰ پرونده با اعلام طرفین اختلاف، از آمار دیوان کسر گردید و مختومه اعلام شد[3] (United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, 1980: 45).

---

[1]. United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran

[2]. بند۲ ماده ۴: اتباع هر یک از طرفین معظمین متعاهدین در قلمرو طرف معظم متعاهد دیگر از حد اعلای حمایت و امنیت پایدار برخوردار خواهند بود. هر موقع‌چنین فردی در بازداشت باشد از هر جهت به نحو عادلانه و با انسانیت با وی رفتار خواهد شد و طبق تقاضای او بی آن که تأخیر غیر لازمی روی دهد به نماینده سیاسی یا کنسولی کشور او اطلاع و فرصت کامل داده خواهد شد تا منافع او را محافظت نماید. اتهاماتی که علیه او اقامه شده به اسرع اوقات به‌اطلاع او خواهد رسید و کلیه تسهیلاتی که جهت دفاع وی به نحو معقول لازم باشد فراهم خواهد شد و پرونده او فوراً و بی‌طرفانه مورد رسیدگی و قطع‌و فصل قرار خواهد گرفت.

[3]. استرداد دعوا: مطابق بند ۱ ماده ۸۹ آئین نامه داخلی دیوان، استرداد دعوا باعث اختتام پرونده و حذف دعوا از دستور کار دیوان می‌شود (Rule of the Court, 1978)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۳-۲- پرونده سکوهای نفتی[۱]

در ۲۷ مهر ۱۳۶۶ آمریکا به بهانه اصابت موشک‌های کرم ابریشم ایران به تانکر Sea Isle City[۲]، به تأسیسات «رشادت» و «رسالت» توسط چهار ناوشکن آمریکایی و جنگنده های اف-۱۴ حمله کرد. ایران اتهام حمله به تانکر را رد کرد و موشک‌های شلیک شده را از سمت عراق دانست.

دوّمین حمله در ۲۹ فروردین ۱۳۶۷ صورت گرفت. هدف حمله سکوهای نفتی «نصر» و «سلمان» بود که توسط سه فروند کشتی نیروی دریایی آمریکا، و همچنین با شلیک توپ و کارگذاشتن مواد منفجره این سکوها صددرصد تخریب شدند.[۳] بهانه آمریکا نیز برای حمله، مین‌گذاری ایران در مسیر کشتیرانی بین‌المللی در خلیج‌فارس بود که در اثر آن کشتی Uss Samuel Raberts با مین برخورد و چند نفر از پرسنل کشتی کشته و مجروح گشته‌اند.

ایران ضمن رد این اتهام در ۱۱ آبان ۱۳۷۱ در دیوان بین‌المللی دادگستری و با استناد به مواد ۴ و ۱۰ عهدنامه مودت ۱۹۵۵ علیه ایالات متحده آمریکا اعلام شکایت نمود. دیوان نیز بر مبنای بند ۲ ماده ۲۱ و بند ۱ ماده ۱۰[۴] خود را صالح به رسیدگی تشخیص داد و در ۱۵ آبان ۱۳۸۲ رأی نهایی خود را صادر نمود (Oil Platforms, 1996: 821).

۳-۳- پرونده انهدام هواپیمای مسافربری[۵]

شلیک دو موشک از ناو هواپیمابر وینسنس در خلیج‌فارس به سمت هواپیمای شماره ۶۵۵ ایران - ایر در تاریخ ۱۲ تیر ۱۳۶۷ که عازم دبی بود، موجب سرنگونی هواپیما و کشته‌شدن ۲۹۰ مسافر و خدمه هواپیما شد. ایران بعد از عدم حصول نتیجه از تصمیم ایکائو[۶] دعوای خود را با استناد به ماده ۳۶ و ۳۷ اساسنامه دیوان و همچنین اختلافات ناشی از تفسیر و اجرای کنوانسیون‌های ۱۹۴۴ هوانوردی کشوری بین‌المللی و ۱۹۷۱ ممنوعیت اقدامات غیرقانونی علیه امنیت هوانوردی و عهدنامه مودت ۱۹۵۵ به دیوان بین‌المللی دادگستری برد.[۷] در نهایت باتوجه‌به تراضی طرفین پیرامون این اختلاف و مصالحه بین دو دولت در ۳ اسفند ۱۳۷۴، دادگاه با استناد به بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت، در خصوص حل‌وفصل مسالمت‌آمیز اختلافات، پرونده را مختومه اعلام نمود[۸] (Aerial Incident,

---

[۱]. Oil Platforms Case

[۲]. کشتی کویتی تحت پرچم ایالات متحده آمریکا.

[۳]. نیروی دریایی آمریکا با خطار چند دقیقه‌ای به پرسنل این سکوها، قبل از حمله، سکوها را خالی نمود.

[۴]. بند ۱ ماده ۱۰: بین قلمروهای طرفین معظمین متعاهدین آزادی تجارت و دریانوردی برقرار خواهد بود.

[۵]. Aerial Incident Case

[۶]. ایکائو: سازمان هواپیمایی کشوری بین‌المللی (International Civil Aviation Organization). یک نهاد تخصصی سازمان ملل است که در ۷ دسامبر ۱۹۴۴ پس از امضاء پیمان شیکاگو تشکیل شد (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۲: ۳۷۶) ؛ (Ziyaie Bigdeli, 2013: 376). ایران در ۱۳۲۷ به پیمان شیکاگو و در نتیجه به ایکائو پیوست. شکایت ایران در ۲۶ اسفند ۱۳۶۷ به ایکائو ارجاع گردید.

[۷]. ۲۷ اردیبهشت ۱۳۶۸

[۸]. آمریکا طبق این مصالحه پذیرفت ۵۵ میلیون دلار به خانواده قربانیان و ۴۰ میلیون دلار بابت هواپیمای منهدم شده به دولت ایران بپردازد. برگرفته از خبری تحت عنوان: (جعبه سیاه شلیک به ایرباس)، روزنامه شرق، (ادامه در صفحه بعد)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

.1996: 10)

۳-٤- پرونده دارایی‌های ایران[1]

در ۲۵ خرداد ۱۳۹۵، ایران با استناد به عهدنامه مودت ۱۹۵۵، شکایت خود را علیه ایالات متحده آمریکا به‌خاطر توقیف اموال و دارایی‌های ایران و همچنین تحریم بانک مرکزی ایران به دیوان بین‌المللی دادگستری برد. ایران به مواد ۳ بند ۲، ۴ (بند ۱ و ۲)، ۱۰ بند ۱، ۱۱ بند ۴ معاهده مودت ۱۹۵۵ استناد نمود. دیوان در ۱۰ فروردین ۱۴۰۲ رأی به جبران خسارت به نفع ایران صادر نمود (certain Iranian Assets, 2023: 66).

۳-۵- پرونده ادعای نقض عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵[2]

پس از درخواست صدور رأی دستور موقت توسط ایران، دیوان در ۱۱ مهر ۱۳۹۷ بر اساس ماده ۴۱ اساسنامه دیوان، اقدام به صدور این رأی نمود.

آمریکا پس از صدور رأی دستور موقت در اولین واکنش ادعا کرد مطابق بخش ۲(e) فرمان اجرایی شماره ۱۳۸۴۶، هیچ‌کدام از بخش‌های ذکر شده در رأی دستور موقت شامل تحریم نمی‌شوند و همه این موارد جزء استثنائات فرمان اجرایی رئیس‌جمهور ترامپ هستند (Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2021: 2)

امّا این ادعا با واقعیت فاصله بسیار زیادی دارد و علی‌رغم الزام‌آور بودن رأی دستور موقت، ایالات متحده با اقدامات خود آن را مورد نقض فاحش قرار داده است (نجفی‌اسفاد و هادی، ۱۳۸۴: ۲۵)؛(Najafi Asfad & Hadi, 2005: 25). به این دلیل که طبق نظر دادگاه، اگرچه مواد غذایی، دارو و تجهیزات پزشکی از تحریم‌های ایالات متحده مستثنی شده‌اند، امّا به دلیل ممنوعیتی که ایالات متحده در فعالیت‌ها و معاملات بین‌المللی برای افراد و شرکت‌های ایرانی ایجاد کرده است، تهیه و دسترسی به این اقلام برای ایران ناممکن شده است.[3]

همچنین مطابق فرمان اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا، دو قرارداد ایران با دو شرکت بوئینگ و ایرباس لغو گردید. قرارداد اوّل با شرکت بوئینگ در خصوص خرید ۱۴۰ فروند هواپیما و به ارزش ۲۴ میلیارد دلار آمریکا و قرارداد دوّم با ایرباس در خصوص خرید ۱۷۱ فروند هواپیما و به ارزش

(ادامه در صفحه بعد)

۱۳۹۶، <https://www.magiran.com/article/3585814>

[1]. Certain Iranian Assets Case

[2]. Alleged Violation of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations and Consular Rights

[3]. به گزارش صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی: «تحریم‌ها باعث قطع ارتباط ایران با تجارت جهانی و سیستم مالی شده است» (Alleged violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2018: 11). همچنین به نقل از وزارت خزانه‌داری ایالات متحده در تاریخ ۱۴ آبان ۱۳۹۷: «سخت‌ترین تحریم‌ها بر ایران تحمیل شده است و بخش اقتصادی ایران را مورد هدف قرار داده است.» (Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2021: 22) بنابراین دور از انتظار نباید باشد که چنین روندی باعث کاهش ارزش پول ملّی ایران، کاهش دارو و تجهیزات پزشکی، افزایش قیمت کالاهای ضروری و غذا شده باشد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۳۰ میلیارد دلار آمریکا بود (Alleged violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2018: 14). به جزء چند هواپیمایی که بعد از برجام و قبل از اجرایی‌شدن تحریم‌ها به ایران تحویل داده شده بود، باقی قراردادها کنسل شد و این شرکت‌ها از فروش هرگونه تجهیزات و قطعات ضروری در خصوص حمل‌ونقل هوایی و ایمنی پرواز خودداری نمودند. بنا بر اعلام مقامات ایرانی: «ریسک تحریم‌های آمریکا علیه ناوگان هواپیمایی ایران توسط کارشناسان مستقل در سال ۲۰۰۶ به رسمیت شناخته شده است» (همان، ۱۵). ایالات متحده همچنین با وضع مجازات برای کشورها و شرکت‌های ثالث، موجب فسخ قراردادهای تجاری ایران که ناشی از برجام بودند و دارای مصونیت بوده‌اند، شده است (صبوری، ۱۳۹۵: ۱۱۹)؛(Sabouri, 2016: 119). واکنش دوم آمریکا در خصوص صدور رأی دستور موقت به نفع ایران در تاریخ ۱۱ مهر ۱۳۹۷ بود که با اعلام وزیر خارجه ایالات متحده این کشور رسماً از عهدنامه مودت ۱۹۵۵ خارج شد.[۱] دیوان در ۱۵ بهمن ۱۳۹۹ خود را صالح در رسیدگی تشخیص داد و وارد رسیدگی ماهوی شده است. دیوان برخی از ایراداتی که ایالات متحده در مرحله بدوی وارد کرده بود را موکول به بررسی در مرحله ماهوی دانسته است. به‌این معناکه ممکن است دیوان در مرحله ماهوی خود را صالح تشخیص ندهد و پرونده را مختومه اعلام نماید.[۲] بنابراین ما در ادامه به اثبات صلاحیت ماهوی دیوان در پرونده نقض عهدنامه مودت که هدف و موضوع این مقاله است خواهیم پرداخت.

٤- اثبات صلاحیت دیوان در رسیدگی به پرونده مزبور

مطابق بند ۳ ماده ۳۶ منشور ملل متحد، رسیدگی به آن دسته از اختلافات حقوقی که با صلح و امنیت بین‌المللی در ارتباط هستند وظیفه دیوان بین‌المللی دادگستری است (Higgins, 2000: 60) و با توجه به درهم‌تنیدگی موضوعات سیاسی و حقوقی و همچنین دخیل بودن موضوعاتی همچون برنامه هسته‌ای ایران و تحریم‌ها، می‌توان نتیجه گرفت، این پرونده مستقیماً با صلح و امنیت بین‌المللی در ارتباط است.[۳]

ایالات متحده بر عدم صلاحیت دیوان در رسیدگی و صلاحیت ماهوی دیوان در این پرونده پافشاری می‌نماید. ایالات متحده در دفاعیات خود پنج اعتراض مقدماتی را مطرح نموده است. ایالات متحده تمام تلاش خود را به کار بسته است و از تمام استدلال‌ها و دلایل حقوقی مختلف استفاده کرده است تا صلاحیت دیوان در مرحله رسیدگی را به چالش بکشد و عدم صلاحیت دیوان را اثبات نماید. همچنین لازم به ذکر است بررسی برخی از این ایرادات، از سوی دیوان به مرحله

---

[۱]. از آن‌جا که مبنای رسیدگی دیوان، تاریخ تسلیم دادخواست است و دادخواست ایران قبل‌تر از تاریخ خروج آمریکا از عهدنامه (بعد از صدور دستور موقت) می‌باشد پس این خروج هیچ تأثیری در صلاحیت دیوان در پرونده اخیر نخواهد گذاشت.

[۲]. آراء دیوان نهایی می‌باشند و قابلیت تجدید نظرخواهی را ندارند.

[۳]. تحریم‌های یکجانبه ایالات متحده دلیل اصلی کاهش تعهدات هسته‌ای ایران و افزایش درصد و میزان غنی‌سازی بوده است. این کاهش تعهدات هسته‌ای باعث ایجاد نگرانی از سوی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و کشورهای باقی مانده در برجام و جامعه بین‌المللی شده است. بدون شک این موضوع با صلح و امنیت بین‌المللی در ارتباط است و دیوان بین‌المللی دادگستری و شورای امنیت سازمان ملل متحد نمی‌توانند نسبت به آن بی تفاوت و منفعل باشند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ماهوی موکول شده است، به این معنا که اگر ایالات متحده این ایرادات را در مرحله ماهوی تکرار نماید، ممکن است از سوی دیوان مورد قبول واقع شوند و دیوان خود را صالح به رسیدگی تشخیص ندهد؛ بنابراین با بررسی این استدلال‌ها و دلایل و ایرادات خواهیم دید آیا دیوان نسبت به بررسی ماهوی این پرونده صلاحیت دارد یا خیر.

٤-١- اولین اعتراض به صلاحیت موضوعی دیوان[1]

شکایت ایران ناشی از برنامه جامع اقدام مشترک است و نه عهدنامه مودت ۱۹۵۵. ایالات متحده، معتقد است شکایت ایران مرتبط با تحریم‌های ملی و چندجانبه مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران است که به‌واسطه برجام برداشته شده بودند و با تصمیم ۸ می ۲۰۱۸ مجدداً بازگردانیده شدند و ایران در دو نامه ارسالی خود تنها به این موارد استناد کرده است و به تحریم‌های غیرمرتبط با برنامه هسته‌ای که از گذشته نیز وجود داشته است و با برجام نیز لغو نشده بودند و همچنین عهدنامه مودت هیچ اشاره‌ای نکرده است و ازآنجایی‌که برجام یک توافق سیاسی بوده است که هیچ الزام حقوقی نداشته است، امکان ارجاع به دیوان براین‌اساس وجود ندارد؛ بنابراین چون ریشه این اختلاف سیاسی است، دیوان صلاحیت رسیدگی به این پرونده را ندارد.

ادعای ایالات متحده نسبت به اینکه ایران در دو نامه خود به سفارت سوئیس در تهران به عهدنامه مودت و یا به دیگر تحریم‌های غیر برجامی اشاره‌ای نداشته است بی‌اساس به نظر می‌رسد. به این دلیل که شاید ایران در مقاطع زمانی قبل به دلایلی مانند مذاکرات برجام و روند مثبت دیپلماسی دلیلی برای شکایت از ایالات متحده بر اساس عهدنامه مودت نمی‌دیده است، اما با خروج این کشور از برجام و بازگردانیدن مجدد تحریم‌های برجامی، و مسدودشدن راه دیپلماسی، ایران در این مقطع تصمیم گرفته تا علاوه بر تحریم‌های برجامی نسبت به باقی تحریم‌ها بر اساس عهدنامه مودت اعلام شکایت نماید. اینکه یک کشور در چه مقطعی دست به پیگیری حقوقی برای احقاق حقوق خود می‌زند یک امر حاکمیتی است، ولو اینکه ریشه اختلاف یک سند سیاسی (برجام) باشد؛ ولی امکان شکایت در دیوان بین‌المللی دادگستری بر اساس یک سند دیگر (معاهده مودت) وجود داشته باشد.

باید متذکر شد، رویه دیوان در خصوص ادعای فوق یعنی حقوقی یا سیاسی دانستن یک اختلاف بدین شکل است که سیاسی بودن اختلافات را مانع از رسیدگی نمی‌داند. همچنان که در پرونده میان آمریکا و نیکاراگوئه، دیوان در پاسخ به این ادعا آمریکا در خصوص سیاسی بودن موضوع اظهار داشت: «اینکه موضوعی دارای جنبه‌های دیگری است، مانع از رسیدگی نیست» (Bordin, 2018: 66)بنابراین ابعاد سیاسی موضوع و یا در حال انجام بودن مذاکرات، مانع حقوقی در رسیدگی ایجاد نمی‌نماید.

همچنین دیوان در رأی خود در پرونده کارکنان سفارت ایالات متحده در تهران در پاراگراف ۳۷ بیان می‌دارد: «صرف اینکه پرونده بعد سیاسی دارد، نمی‌تواند مبنایی باشد برای رد صلاحیت

[1]. Subject-matter jurisdiction (Ratione Materiae)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دیوان»[1](United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, 1980: 20).

از طرفی دیگر دخیل دانستن برجام در اختلاف فوق به‌نوعی به نفع ایران خواهد بود، چراکه علی‌رغم وجود مکانیسم حل‌وفصل اختلافات برجام یعنی بند ۳۶، ایالات متحده بدون توجه و تمسک به این سازوکار که جهت جلوگیری از اقدامات خودسرانه و یک‌جانبه بوده است (ملاکریمی، جلالی، رئیسی، ۱۳۹۶: ۱۰۱۳) ؛(Molakarimi & Jalali & Raiesi, 2017: 1013)، و تنها بر اساس استناد یک‌جانبه به دو بار نقض برجام توسط ایران در سال ۲۰۱۶، اقدام به ترک برجام و اعمال تحریم‌ها و همچنین نقض قطعنامه ۲۲۳۱ متوسل شده است که در نتیجه این اعمال آن بخش از عهدنامه مودت که مربوط به تجارت آزاد میان ایران، ایالات متحده و کشورهای ثالث و شرکت-های تابع آنان است، دچار مشکلات عدیده گشته است.

همچنین لازم به ذکر است که دو نقض ادعایی ایالات متحده در سال ۲۱۰۶ با استناد به گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و بازرسان این نهاد و همچنین با تفسیر قطعنامه ۲۲۳۱ فاقد همخوانی است (Yadegarian, 2019: 96) و ایالات متحده، تحریم‌هایی وضع نموده است که دامنه‌ای فراتر از قلمرو خود دارند و هدف آن‌ها تأثیر مستقیم در شکل‌دادن به سیاست‌های خارجی دولت ایران است؛ بنابراین ایالات متحده با نادیده‌گرفتن بندهای ۳، ۴ و ۱۹ قطعنامه راجع به وظایف آژانس در خصوص ارائه گزارش از برنامه هسته‌ای ایران و با ادعای عدم پایبندی ایران به برجام بدون توسل به مکانیزم حل اختلاف یعنی بند ۳۶ اقدام به خروج از این برنامه جامع و مشترک نموده است. ازاین‌رو اقدامات ایالات متحده فاقد مشروعیت بین‌المللی هستند و اقداماتی بوده‌اند که باروح برجام در تناقض هستند و چنین اقدامی نیز ممنوع است (رنجبر و سوری، ۱۳۹۹: ۱۱۷۵)؛(Ranjbar & Souri, 2020: 1175).

از آن جایی که نقض برجام به‌مثابه نقض قطعنامه است (بعیدی نژاد، ۱۳۹۴: ۲۷۳) ؛(Baeidi Nejad, 2015: 273) و از آن جایی که کلیه کشورها ملزم به پذیرش تصمیمات شورای امنیت هستند (Gioia, 2011: 171) می‌توان نتیجه گرفت، اقدامات ایالات متحده متناقض با تعهدات بین‌المللی این کشور مطابق مواد ۲۵ و ۱۰۳ منشور ملل بوده است. نقض تعهدات برخاسته از منشور موجب مسئولیت بین‌المللی خواهد بود (سادات میدانی، ۱۳۹۵: ۲۵۱)؛(Sadat Meydani, 2016: 251) و طبیعتاً کشور خاطی علاوه بر الزام به رعایت تعهدات، ملزم به جبران خسارت نیز خواهد شد.

٤-۲- دومین اعتراض به صلاحیت موضوعی دیوان

ایالات متحده معتقد است عهدنامه مودت ۱۹۵۵، در خصوص تجارت میان ایران و ایالات متحده است و تحریم‌های ایالات متحده تنها برخی شرکت‌ها و تابعان ثالث را مورد هدف قرار داده است،

[1]. ایران در پرونده کارکنان سفارت ایالات متحده در تهران، نسبت به صلاحیت دیوان اعتراض نموده بود و دخالت‌های ایالات متحده در ایران و وجود مشکلات کلی (سیاسی) را علت دعوا می‌دانست که دیوان نیز وجود ابعاد مختلف در یک پرونده را ناقض صلاحیت تشخیص نداد و بنابراین ایراد موضوعی بر اساس ابعاد سیاسی یا ریشه‌های مختلف اختلاف، قبل‌تر توسط دیوان مردود خوانده شده است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

بنابراین در رابطه با تحریم‌های این گروه‌ها و ایران و عهدنامه مودت رابطه‌ای وجود ندارد و دیوان بین‌المللی دادگستری نیز صلاحیت در رسیدگی به پرونده فوق را ندارد.

دیوان در رأی ۱۵ بهمن ۱۳۹۹ این ایراد را ایراد صلاحیتی نمی‌داند، بلکه ایراد ماهیتی می‌داند که در مرحله بعدی قابل‌طرح و رسیدگی است؛ بنابراین می‌بایست به این سؤال پاسخ داده شود که اگر این ایراد در مرحله صلاحیتی توسط ایالات متحده مطرح شود، آیا مسموع خواهد بود یا خیر؟

در پرونده سکوهای نفتی میان ایران و آمریکا، آمریکا معتقد بود منظور از تجارت در ماده ۱۰ عهدنامه، تجارت به معنای اخص و مضیق آن است. به عقیده ایالات متحده در پرونده سکوهای نفتی مقررات مندرج در ماده ۱۰ تنها مختص «تجارت دریایی» است و منظور از تجارت نیز تنها «خریدوفروش» است و این تجارت نیز تنها منحصر بین ایران و آمریکاست و دارای محدودیت سرزمینی است.

در مقابل ایران نیز معتقد بود واژه تجارت در معنای عام و موسع آن موردنظر است و منظور از تجارت تنها خریدوفروش نیست و کلیه عملیات پیشین را که باعث آماده‌شدن کالا جهت مبادله می‌شوند را نیز در برمی‌گیرد و همچنین این ماده شامل تجارت بدون محدودیت سرزمینی می‌گردد.

در پرونده سکوهای نفتی، نتیجه‌گیری دیوان بر عام بودن لغت تجارت مندرج در ماده ۱۰ عهدنامه مودت دلالت داشت، بنابراین منظور از تجارت «آزادی تجارت» است و هرگونه عملی را که در این آزادی خلل ایجاد کند، ناقض عهدنامه دانست.[۱]

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت؛ تحریم‌های ایالات متحده مغایر باروح معاهده و بند ۱۰ آن در خصوص تجارت است. ضمن اینکه دیوان در پرونده سکوهای نفتی به‌صورت ضمنی اشاره کرده بود اگر ایران به تحریم‌های آمریکا علیه ایران استناد می‌نمود، دیوان به نحو دیگری رسیدگی می‌کرد که می‌توانست به نفع ایران باشد (میرفخرائی و پیری، ۱۳۹۵، ۱۲۱)؛(Mirfakhraie & Piri, 2016: 121).

باتوجه‌به اینکه وزارت خزانه‌داری و اداره کنترل دارایی‌های خارجی ایالات متحده هرگونه تابع و شرکت آمریکایی یا غیرآمریکایی را که با ایران مشغول تجارت باشد را تحریم و مجازات می‌نماید و از آنجایی که دیوان نیز خاطرنشان می‌نماید کلیه اقدامات مورد شکایت ایران در راستای تضعیف اقتصاد این کشور بوده است و در این تحریم‌ها، ایران و افراد و شرکت‌ها و کالاهای ایرانی هدف تحریم‌ها بوده‌اند (Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2021: 24)، باید گفت این موضوع کاملاً باروح معاهدات دوستی و مودت

---

[۱]. نظر دادگاه در خصوص استناد ایران به ماده ۱۰ و آزادی تجارت اینگونه است: «تجارت در این ماده به معنای عام آن است و تنها تجارت دریایی مورد نظر نیست، بلکه تجارت طرفین بدون محدودیت سرزمین را شامل می‌شود. همچنین تجارت تنها به معنای خرید و فروش نیست بلکه شامل کلیه عملیات قبلی نیز می‌شود تا کالا برای مبادله آماده شود. تجارت همچنین شامل مجموعه‌ای از معاملات برای صادرات و واردات، مبادله، خرید و فروش، حمل و نقل و عملیات مالی بین‌المللی می‌باشد و منظور صرفاً تجارت نیست، بلکه [آزادی تجارت] است و لذا هر عملی که به آزادی تجارت خدشه وارد سازد ممنوع است.» (رستمی امانی، ۱۳۸۱: ۱۹۹) ؛(Rostami Amani, 2002: 199).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در تضاد است و چنین رفتاری ناقض عهدنامه مزبور است. همچنین دیوان معتقد است با بررسی دقیق اقدامات ایالات متحده می‌توان تشخیص داد که تخطی از معاهده رخ‌داده است یا خیر[۱] و صرفاً نمی‌توان با استناد به تحریم‌های مربوط به ثالث دعوا را رد نمود.

همچنین بنا به عقیده دیوان حتی اگر ثابت شود اقدامات موردبحث مستقیماً کشورهای ثالث، تابعان و شرکت‌های آنان[۲] را هدف قرار داده است نیز این اقدامات را به طور خودکار از محدوده پیمان مودت خارج نمی‌کنند (میرفخرائی و پیری، ۱۳۹۵: ۲)؛(Mirfakhraie & Piri, 2016: 2).

بنابراین، دیوان نه‌تنها در مرحله رسیدگی بلکه در مرحله ماهوی صلاحیت رسیدگی دارد و در صورت مطرح‌شدن این موضوع در مرحله ماهوی باتوجه‌به استدلال‌ها و دلایل مطرح شده، مجدداً رد خواهد گردید. این استدلال ها و دلایل به طور خلاصه عبارت‌اند از:

۱. عام بودن واژۀ تجارت و آزادی تجارت در ماده ۱۰ عهدنامه مودت و ممنوع بودن هر عملی که به آزادی تجارت خدشه وارد سازد.

۲. تجارت محصور در سرزمین نمی‌شود و کلیه فعالیت‌هایی که در جهت صادرات، واردات و مبادله کالا انجام می‌شود را شامل می‌شود.

۳. اشاره ضمنی دیوان در پرونده سکوهای نفتی در خصوص تحریم‌های ایالات متحده علیه صادرات نفت ایران.

۴. رفتار ایالات متحده در قبال شرکت‌ها، کالاها و افراد ایرانی و تحریم‌های وضع گردیده که باروح و هدف معاهده مودت در تناقض‌اند.

۵. رفتار تنبیهی - تحریمی ایالات متحده با کشورها و شرکت‌های ثالث در صورت مبادله کالا و تجارت با ایران که ناقض آزادی تجارت است.

۶. رای دیوان در پرونده دارایی ها در خصوص نقض عهدنامه مودت و الزام ایالات متحده به جبران خسارت از ایران.

٤-۳- سومین اعتراض نسبت به پذیرش دعوا (قابلیت استماع)[۳]

به‌طورکلی هرگاه اصحاب دعوا فاقد صلاحیت باشند و یا دعوا عناصر لازم را نداشته باشد، باعث غیر قابل استماع بودن دعوا نزد دیوان می‌گردد. برای مثال اگر یک دعوا به‌عنوان حمایت سیاسی، نزد دیوان طرح شده باشد و مشخص شود تبعه کشور خواهان فاقد شرایط لازم برای استفاده از مزایای حمایت سیاسی بوده است و یا یک طرف دعوا به علت عدم پاک‌دستی فاقد صلاحیت باشد، می‌توان در اثنای رسیدگی نسبت به اصل دعوا اعتراض نمود و پروسه رسیدگی به اصل یا ماهیت دعوا متوقف می‌شود و دیوان وارد رسیدگی صلاحیتی می‌گردد و در صورت احراز شرایط این ایراد توسط دیوان، پرونده قابلیت رسیدگی توسط دیوان را نخواهد داشت.

---

[۱]. این یکی از ویژگی های عملکرد قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری است.

[۲]. در حالی که اکثر تحریم ها افراد و شرکت ها و محصولات ایرانی مثل نفت، پتروشیمی، فرش و غیره را هدف قرار داده است، بنابراین این ادعا که تحریم ها تنها در رابطه با کشورهای ثالث است با واقعیت تفاوت زیادی دارد.

[3]. Objection to Admission of the Case (Admissibility)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در پرونده موردبحث ایالات متحده معتقد است ایران قصد سوءاستفاده از فرایند قضائی را دارد و رأی دیوان باعث خواهد شد ایران در برنامه هسته‌ای خود برگ برنده پیدا کند و اقداماتی که به‌عنوان اقدامات متقابل با خروج ایالات متحده از برجام تحت عنوان کاهش تعهدات هسته‌ای انجام داده است مشروعیت پیدا می‌نمایند و این یک نوع سوء استفاده از پروسه قضائی است و به ضرر جامعه بین‌المللی و دیوان است.

دیوان در مورخ ۲۴ بهمن ۱۳۹۷ در رأی خود، در مورد ادعای مشابه آمریکا در پرونده دارائی‌های ایران، ادعای ایالات متحده را رد نمود (Certain Iranian Assets, 2019: 44). همچنین دیوان قبل‌تر در پرونده‌های گینه استوایی علیه فرانسه (Immunities and Criminal Proceedings, 2018: 336) و هند علیه پاکستان (Jadhav, 2019: 433) ادعاهای مربوط به نوع سوء استفاده از پروسه قضائی را رد کرده بود و اذعان داشته بود: «رد صلاحیت بر اساس عدم حسن‌نیت و سوء استفاده از پروسه قضائی تنها در صورت وجود شرایط استثنائی صورت می‌پذیرد و ادعاهای این چنینی نیاز به مصداق بارز و ادله صریح دارند و نبود مصادیقی همچون حسن‌نیت نیاز به اثبات از سوی مدعی دارند».

دیوان در پاراگراف ۹۴ و ۹۵ رأی ۱۵ بهمن ۱۳۹۹ در رأی صلاحیتی پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ اذعان می‌دارد؛ «هیچ نشانی از شرایط استثنائی در پرونده فعلی وجود ندارد و صلاحیت دیوان و رسیدگی دیوان نیز به معنای اعطای مزایای نامشروع به ایران دررابطه با برنامه هسته‌ای‌اش نمی‌باشد و ارتباط پرونده معاهده مودت با برجام نیز به معنای سوء استفاده قضائی از فرایند نیست»؛ بنابراین دیوان ادعای ایالات متحده را مردود می‌خواند.

در واقع ایالات متحده در پرونده دارایی‌ها و پرونده معاهده مودت با مطرح‌کردن ایراداتی نظیر دست‌های ناپاک ایران به دلیل حمایت از تروریسم و یا سوء استفاده از پروسه قضائی جهت یافتن مشروعیت در مسائل هسته‌ای به دنبال توقف دادرسی است، اما هیچ‌گونه شواهد، مدارک و مستنداتی را ارائه نمی‌کند که اثبات‌کننده این ادعاها باشد (محبی و بذار، ۱۳۹۸: ۷۶)؛(Mohebi & Bazar, 2019: 76)، بنابراین چنین رویکردی در قبال ادعاهای ایالات متحده و ردکردن اعتراض آمریکا از جانب دیوان دور از ذهن نبود.

٤-٤- چهارمین و پنجمین اعتراض بر اساس ماده ۷۹ آئین دادرسی دیوان

ایالات متحده با استناد به ماده ۷۹ آئین دادرسی دیوان نوع سومی[1] از ایرادات مقدماتی را نسبت به صلاحیت دیوان وارد نمود. ماده فوق بیانگر ایراداتی است که دیوان قبل از ورود به تصمیم‌گیری ماهوی باید آن‌ها را بررسی نماید. ایالات متحده با استناد به تبصره «ب» و «د» بند ۱ ماده ۲۰ عهدنامه مودت[2] معتقد است ازآنجاکه ماهیتاً شکایت ایران منطبق با این دو تبصره یعنی مربوط به مواد هسته‌ای و همچنین مرتبط با امنیت ملی ایالات متحده است از شمول صلاحیت دیوان خارج است.

---

[1]. نوع اول و دوم: اعتراض به صلاحیت موضوعی و قابلیت استماع یا پذیرش که پیش تر بررسی شدند.

[2]. ماده ۲۰- بند ۱: عهدنامه فعلی مانع اجرای اقدامات ذیل نخواهد بود: الف - اقدامات مربوط به (ادامه در صفحه بعد)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در خصوص تبصره «د» دیوان در پرونده دارایی‌ها (Certain Iranian Assets, 2019: 25) و همچنین سکوهای نفتی (Oil Platforms, 1996: 811)، در خصوص این ادعا اظهارنظر کرده بود و این ماده را تنها در برگیرنده حق دفاع برای طرفین دانسته بود و نه محدودکننده صلاحیت دیوان.

همان‌طور که دیوان در رأی ۱۵ بهمن ۱۳۹۹ همان نظر را در پرونده نقض معاهده مودت نیز ابراز داشت و این ایراد را در مرحله صلاحیتی وارد ندانست و رسیدگی به این ایراد را منوط به تجزیه‌وتحلیل مسائل حقوقی و حقایق و واقعیت‌ها در مرحله ماهوی دانست. باید توجّه داشت، اقداماتی همچون تضعیف اقتصاد یک کشور و در معرض آسیب و خطر قراردادن زندگی مردم آن کشور با تحریم، نمی‌تواند با استناد به مواردی همچون امنیت ملی توجیه‌پذیر باشد.[1]

همچنین، در مرحله ماهوی در پرونده میان آمریکا و نیکاراگوئه، دیوان به چنین ادعایی بر اساس ماده ۲۱ عهدنامه ۱۹۵۶[2] پاسخ داد و بیان کرد، تحریم کامل اقتصادی را نمی‌توان اقدامی موجه و حیاتی در راستای منافع ملی تلقی نمود (میرزایی ینگجه، ۱۳۶۶: ۸۲۶)؛ (Mirzaie Yengejeh, 1987: 826) بنابراین اگر اعتراض در خصوص تبصره «د» بند ۱ ماده ۲۰ مجدداً در مرحله ماهوی نیز در پرونده نقض معاهده موت ۱۹۵۵ ایراد گردد، مجدداً رد خواهد گردید.

در خصوص تبصره «ب» بند ۱ ماده ۲۰ که در خصوص مواد شکافت‌پذیر است، هرکدام از طرفین استدلال مختلفی را ارائه می‌دهند. آمریکا معتقد با استناد به این بند، عهدنامه مودت هیچ‌گونه مانعی در خصوص هرگونه اقدام مرتبط با انرژی هسته‌ای ایجاد نخواهد کرد. درحالی‌که ایران معتقد است این اقدامات تنها در خصوص خرید، فروش و تجارت مواد شکافت‌پذیر است و نه توسعه و بومی‌سازی دانش هسته‌ای.

اگر استدلال ایالات متحده را بپذیریم، بدین معنا خواهد بود که تحریم‌های ایالات متحده چون در خصوص انرژی هسته‌ای و مواد شکافت پذیر بوده است، مطابق این بند ایالات متحده توانایی انجام چنین تحریم‌هایی را داشته است و معاهده مودت مانعی بر سر راه این اقدام امریکا محسوب نمی‌شود و دیوان نیز صلاحیت رسیدگی به این دعوا را نخواهد داشت، اما اگر استدلال ایران را بپذیریم به این معناست که این بند مانعی بر توسعه دانش هسته‌ای هیچ کدام از طرفین این معاهده

(ادامه در صفحه بعد) تنظیم ورود یا صدور زر و سیم. ب – اقدامات مربوط به موادی که ذرات آنها قابل شکافتن است و مواد فرعی رادیو اکتیو یا منابع آن. ج – اقدامات مربوط به تنظیم تولید یا تجارت اسلحه و مهمات و آلات و ادوات جنگی یا تجارت سایر موادی که مستقیم یا غیر مستقیم به منظور تهیه لوازم برای یک مؤسسه نظامی صورت پذیرد. د – اقدامات لازم جهت ایفاء تعهدات یک طرف معظم متعاهد برای حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی یا جهت حفظ منافع اساسی طرف مزبور از لحاظ امنیت.

[1]. هیچ‌گاه نمی‌توان با استناد به حقوق و منافع ملی، حقوق یک ملت و کشور را نقض نمود. به عقیده قاضی Cancado در پرونده نقض عهدنامه ۱۹۵۵: «این وظیفه حقوق بین‌الملل است تا از انسان‌ها در برابر شر محافظت نماید. حقوق بین‌الملل بر امنیت و منافع ملی برتری دارد و وظیفه حفاظت از سلامتی و زندگی انسان‌ها را گره‌خورده به اختیارات دیوان در رسیدگی به این پرونده می‌داند» (Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2018: 13).

[2]. مفاد مطابق با بند ۱ ماده ۲۰ عهدنامه ۱۹۵۵ میان ایران و ایالات متحده

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ایجاد نمی کند و این بند تنها در خصوص آزادی عمل در مورد خرید، فروش، ورود یا صدور مواد شکافت پذیر می‌باشد که به طرفین این اجازه را می دهد تا هر اقدامی در این راستا نیاز است را انجام دهند. در صورت پذیرش این استدلال دیوان همچنان صالح به رسیدگی است.

اگر طبق نظر دیوان یعنی، مطالعه هدف معاهده استدلال نماییم به این نتیجه دست خواهیم یافت که با توجه به زمان انعقاد معاهده مودت و هدف آن که تسهیل مسائل تجاری میان طرفین بوده است، پیش‌بینی تبصره «ب» بند ۱ ماده ۲۰ نیز در همین راستا بوده است، یعنی عهدنامه مودت نمی-تواند مانعی بر سر راه فعالیت‌های اتمی طرفین و اقداماتی که در این زمینه انجام می‌دهند مانند خرید، فروش و تجارت (مواد شکافت‌پذیر) باشد؛ بنابراین استدلال ایران نزدیک‌تر به هدف و روح معاهده مودت است.

ضمن اینکه ایجاد محدودیت در توسعه برنامه هسته‌ای یک کشور از موارد دخالت در حاکمیت و صلاحیت داخلی یک کشور است و با بند ۷ ماده ۲ منشور ملل متحد[1] که بر معاهدات مودت نیز برتری دارد در تناقض است. بررسی صلح آمیز بودن برنامه هسته‌ای یک کشور بر عهده سازمان بین المللی انرژی اتمی است. در ضمن ایران عضو کنوانسیون منع اشاعه صلاح‌های هسته‌ای[2] است و مطابق این کنوانسیون ملزم به اجرای تعهداتی از جمله صلح آمیز بودن برنامه هسته‌ای‌اش می‌باشد. از سوی دیگر کشورهای عضو برجام قصد داشتند تا به کمک برجام و قطعنامه ۲۲۳۱ و با همکاری آژانس به راستی آزمایی صلح آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران بپردازند، که ایالات متحده با اقدامات یکجانبه و ناقض برجام و قطعنامه مانع آن‌ها شد.

همان‌طور که پیش‌تر دیدیم دیوان معتقد است باید با مطالعه دقیق هدف معاهده و تحقیق در خصوص جزئیات اقدامات صورت‌گرفته از جانب آمریکا مشخص کرد آیا نقضی صورت‌گرفته است یا خیر؛ بنابراین به نظر می‌رسد باتوجه‌به اظهارات مقامات آمریکا، وزارت خزانه‌داری و اقداماتی که در خصوص اقتصاد ایران، اشخاص و شرکت‌های ایرانی، ممنوعیت ورود کالا به ایران و ممنوعیت واردات کالا از ایران به آمریکا، هدف معاهده مورد نقض اساسی واقع شده است؛[3]

---

[1]. هیچ یک از مقررات مندرج در این منشور، ملل متحد را مجاز نمی دارد در اموری که ذاتاً جزء صلاحیت داخلی هر کشوری است دخالت نماید و اعضاء را نیز ملزم نمی کند که چنین موضوعاتی را تابع مقررات این منشور قرار دهند.

[2]. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons

[3]. تحریم‌های اقتصادی آمریکا مغایر با دوستی است که هدف عهدنامه‌های مودت است. تحریم‌های فوق‌الذکر مستقیماً بر روی معیشت مردم ایران تأثیرگذار بوده است و آن‌ها را در تأمین حداقل‌های زندگی نظیر بهداشت و درمان، آموزش و خدمات اجتماعی و امنیّت با مشکل مواجه ساخته است. ۸۰٪ درآمد ایران را صادرات نفت تشکیل می‌دهد و ایالات متحده باهدف قراردادن این منبع درآمد، ایران را با مشکلات عدیده‌ای مواجه ساخته است. درآمدهای نفتی ۵۰٪ الی ۶۰٪ بودجه دولت ایران را تشکیل می‌دهد و کاهش شدید درآمدهای ایران مانع از ارائه خدمات عمومی و ضروری دولت ایران به شهروندانش شده است (Alleged violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, 2018: 18). تحریم‌ها باعث ازدست‌رفتن فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و همچنین تأثیر مستقیم بروی ۵۰۰ نهاد شده است. نهادهایی نظیر خودروسازی ایران، هواپیمایی ایران، بانک مرکزی ایران و ریال، بخش‌های پتروشیمی، نفت و گاز و غیره. همگی این عوامل بیانگر نقض آزادی تجارت با استناد به عهدنامه مودت ۱۹۵۵ است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

بنابراین بدون شک، همان‌طور که دیوان در پرونده دارایی‌ها نیز نقض بند ۱۰ را اعلام نمود و ایالات متحده را به جبران خسارت محکوم نمود در این پرونده نیز شاهد رأی مشابه خواهیم بود (Certain Iranian Assets, 2023: 65).

نتیجه‌گیری

جمهوری اسلامی ایران با اقدامات و تحریم‌هایی از جانب ایالات متحده روبروست که ناقض مواد بسیار زیادی از عهدنامه ۱۹۵۵ گرفته تا قطعنامه ۲۲۳۱ و منشور ملل متحد می‌باشند و جنبه‌ای فراتر از قلمرو قوانین داخلی ایالات متحده دارند؛ بنابراین این وظیفه دیوان است تا هنگامی که قدرت و برتری اقتصادی و نظامی یک کشور بر حقوق یک ملت غلبه می‌نماید، با مدنظر قراردادن تمام‌وکمال همه جزئیات و زوایای پرونده به صدور رأی شایسته و قانونمند مبادرت ورزد.

بدیهی است بازوی حقوقی سازمان ملل یعنی دیوان بین‌المللی دادگستری رکنی است که ایران می‌تواند با تمسک به آن حقوق خود را احقاق نماید؛ بنابراین احراز صلاحیت ماهوی این رکن امری ضروری است. با توجّه به پیروی دیوان از آراء و نظرات سابق خود (Brabandere, 2016: 24) می‌توان نتیجه‌گیری کرد در پرونده حاضر با توجه به مستندات و استدلال‌های ارائه شده، دیوان دارای صلاحیت ماهوی است. همچنین با توجه به استدلال‌های حقوقی ایالات متحده در مرحله صلاحیتی در جهت احراز عدم صلاحیت دیوان، که آن هارا بررسی کردیم می‌توان نتیجه گرفت، رأی نهایی نیز به نفع ایران صادر خواهد گردید.

ایالات متحده آمریکا مطابق بند ۲۲ برجام، متعهد شده بود تا مجوز فروش ناوگان هوایی را به دولت ایران بدهد، اما با لغو این قراردادها و ایجاد مانع در سایر قراردادهای میان ایران و کشورها و شرکت‌های ثالث، مصونیت قراردادهای تجاری ناشی از برجام را زیر پا گذاشته است. همچنین مطابق بندهای ح (مقدمه)، ۲۱، ۲۶، ۲۸، ۲۹ و ۳۰ برجام، آمریکا و دیگر دولت‌های عضو متعهد شده بودند تا به اجرای برجام همراه با حسن‌نیت مبادرت ورزند و از بازگردانیدن تحریم‌های لغو شده یا اعمال تحریم‌های یک‌جانبه و ملی در قبال ایران خودداری ورزند. همچنین ایالات متحده با خروج یک‌جانبه از برجام بند ۳۶[1] این توافق را که سازوکار حل‌وفصل اختلافات بوده است را نادیده گرفته است.

همچنین مواد ۳، ۴ و ۱۹ قطعنامه ۲۲۳۱ را در خصوص وظایف آژانس به‌عنوان مرجع صالح جهت ارائه گزارش در خصوص پایبندی به توافق را نادیده گرفته است. همچنین می‌توان نتیجه گرفت، بند ۲ قطعنامه ۲۲۳۱ در خصوص خودداری از اقداماتی که همسو با برجام نیستند و همچنین بندهای ۱۴ و ۱۵ قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد، توسط ایالات متحده نقض گشته است.

---

[1]. این دو بند به عطف بماسبق نشدن تحریم‌ها در خصوص قراردادهایی که بعد از برجام و در قالب برجام منعقد شده‌اند اشاره می‌نمایند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مطابق ماده ۲۵ منشور ملل متحد همه کشورها باید از تصمیمات شورای امنیت تبعیت نمایند (فتاحی زفرقندی، ۱۳۹۴: ۴۷)؛(Fatahi Zafarghandi, 2015: 47) همچنین تعهدات برآمده از منشور (برای مثال قطعنامه‌ها) بر سایر تعهدات قراردادی (مانند برجام) مطابق ماده ۱۰۳ منشور، برتری دارند و بالطبع نقض چنین تعهداتی عواقب سنگینی را برای خاطیان به همراه خواهد داشت.

ایالات متحده در خصوص رأی دستور موقت نیز تصمیمات دیوان را نادیده گرفته است و با تحریم‌های جدیدتر و عدم رفع تحریم‌های حقوق بشری و عدم امکان دسترسی ایران به فعالیّت‌های مالی و بازارهای بین‌المللی و ایجاد محدودیت در دسترسی ایران به نیازهای ضروری و کالاهای اساسی و نقض دستور موقت مبادرت ورزیده است و ازآنجایی‌که استفاده از آئین دستور موقت در بسیاری از موارد، به جهت نشان‌دادن طرف متخلف و متجاوز به دیوان است (Aceves, 1999: 927)[1]؛ در این مورد خاص نیز رفتار ایالات متحده ناقض رأی دستور موقت و تصمیمات دیوان بوده است. در انتها نیز ایالات متحده مواد ۲ (بند ۱) ، ۴ (بند ۱ و ۲)، ۵ (بند ۱)، ۷ (بند ۱)، ۸ (بند ۱ و ۲)، ۹ (بند ۲ و ۳) ، ۱۰ عهدنامه مودت، روابط تجاری و حقوق کنسولی ۱۹۵۵ را که مبنای اصلی شکایت ایران در دیوان بین‌المللی دادگستری است را نقض نموده است؛ بنابراین ایالات متحده باید مطابق قواعد و حقوق بین‌الملل به تحریم‌های نامشروع خود پایان دهد، وضع را به حال سابق بازگرداند و بابت صدمات واردآمده به اقتصاد ایران و مردم این کشور از طریق پرداخت غرامت به ایران، خسارت‌های وارده را جبران نماید.

ایران در خصوص توافقات بعدی بهتر است برای برخورداری از ضمانت اجراهای بهتر نسبت به کمیسیون‌های مشترک، در قراردادهای خود دیوان را به‌عنوان مرجع صالح حل اختلاف معرفی نماید و شرط رجوع به دیوان را در صورت بروز اختلاف یا تفسیر بگنجاند. همچنین علاوه بر تعبیه چنین شرطی، بهتر است با تصویب این قراردادها در مجلس‌های طرفین و مراجع داخلی، این قراردادها و توافقات سیاسی به شکل معاهدات رسمی درآیند. تا در صورت هرگونه نقض از بالاترین درجه ضمانت اجرایی برخوردار شوند. در این صورت اگر ایالات متحده هرگونه ایرادی نسبت به برجام داشت می‌بایست از طریق دیوان اقدام می‌نمود و نمی‌توانست به‌صورت یک‌جانبه از آن خارج گردد.

منابع فارسی

۱. افتخار جهرمی، گ. (۱۳۷۲). دیوان داوری دعاوی ایران- ایالات متحده و عملکرد آن در قلمرو حقوق بین‌الملل. *مجله حقوقی بین‌المللی*. ۱۲(۱۷-۱۶)، ۱۹۶-۵.

[1]. مانند رفتار ایالات متحده در خصوص (پرونده) برادران لاگراند: در این پرونده پس از صدور رای دستور موقت از جانب دیوان مبنی بر توقف اعدام، ایالات متحده اعدام را انجام داد. همچنین در پرونده Breard، ایالات متحده با نقض رای دستور موقت و انجام اعدام، چند سال بعد در ۱۹۹۸ بابت نقض حقوق کنسولی و اعدام خودسرانه بیانیه صادر کرد و عذرخواهی نمود.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۲. بعیدی‌نژاد، ح. (۱۳۹۴). *گام‌به‌گام با برجام از آغاز تا فرجام*. تهران: نشر مخاطب.

۳. رستمی امانی، ف. (۱۳۸۱). ایران و شرط پذیرش صلاحیت اجباری و اختیاری دیوان بین‌المللی دادگستری. *رساله کارشناسی‌ارشد*. دانشگاه شیراز.

۴. رنجبر، ق. سوری، ح. (۱۳۹۹). خروج آمریکا از برجام و تأثیر آن بر نظم امنیتی جهان. *جامعه‌شناسی سیاسی ایران*. ۳(۲)، ۱۱۸۵-۱۱۶۶.

۵. سادات میدانی، ح. (۱۳۹۵). اختلافات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی با ایران در پرونده هسته‌ای از دیدگاه حقوق بین‌الملل، *مجله حقوقی بین‌المللی*، ۳۳(۵۴)، ۲۵۶-۲۱۹.

۶. ستایش‌پور، م. پودات، ع. (۱۴۰۰). تحلیل عملکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا. *تمدن حقوقی*، ۴(۹)، ۲۸۴-۲۶۹.

۷. صبوری، ض. همکاران (۱۳۹۵). *چکیده مقالات کنفرانس ملی اقتصاد مقاومتی و برجام*. تهران: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل.

۸. ضیائی بیگدلی، م. (۱۳۹۲). *حقوق بین‌المللی عمومی*. تهران گنج دانش.

۹. فتاحی زفرقندی، ع. (۱۳۹۴). ناظر علمی: علی بهادری جهرمی. بررسی ابعاد حقوقی برجام در نظام جمهوری اسلامی ایران. *پژوهشکده شورای نگهبان*. شماره مسلسل: ۱۳۹۴۰۱۲۲.

۱۰. محبی، م. بذار، و. (۱۳۹۹). ارزیابی ایرادهای آمریکا در مورد دستور موقت در قضیهٔ نقض‌های ادعایی عهدنامهٔ مودت. *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، ۵۰(۱)، ۲۷۴-۲۵۵.

۱۱. محبی، م. بذار، و. (۱۳۹۸). رویکرد تفسیری دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه «برخی اموال ایران» (جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده آمریکا). *فصلنامه قضاوت*، ۱۹(۹۸)، ۵۳- ۸۳.

۱۲. میرزایی ینگجه، س. (۱۳۶۶). رأی دیوان لاهه درباره شکایت نیکاراگوآ علیه آمریکا. *سیاست خارجی*. ۲(۴)، ۸۲۸-۸۰۷.

۱۳. میرفخرایی، ح. پیری، ص. (۱۳۹۵). استنادپذیری عهدنامه مودت ۱۹۵۵ درباره تحریم‌های غرب علیه ایران. *فصلنامه مطالعات بین‌الملل*. ۹(۳۴)، ۱۲۶-۹۳.

۱۴. ملاکریمی، ا. جلالی، م. رئیسی، ل. (۱۳۹۶). تحلیل حقوقی قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت و بررسی رابطه آن با برجام. *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*. ۴۷(۴)، ۱۰۲۱-۹۹۵.

۱۵. نجفی‌اسفاد، م. هادی، م. (۱۳۸۴). ضمانت اجرایی آرای دیوان بین‌المللی دادگستری. نامه مفید (نامه حقوقی). ۲۶(۵۲)، ۴۸-۲۵.

English References

1. Aceves, W. J. (1999). Case Concerning the Vienna Convention on Consular Relations (Federal Republic of Germany v. United States). Provisional Measures Order. *The American Journal of International Law*, 93(4), 924–928.
2. Bordin, F.L. (2018). *The Nicaragua v. United States Case: An Overview of the Epochal*

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Judgments. In: Sobenes Obregon, E., Samson, B. (eds) Nicaragua Before the International Court of Justice. Springer, Cham.

3. Brabandere, E.D. (2016). The Use of Precedent and External Case-Law by the International Court of Justice and the International Tribunal for the Law of the Sea. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals, 15*, 24-55.
4. Chachko, E. (2019). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America): Request for the Indication of Provisional Measures (I.C.J.). *International Legal Materials*, 58(1), 71-119.
5. Desierto, D. (2022). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Iran v. U.S.) (Judgment on Preliminary Objections) (I.C.J.). *International Legal Materials*, 61(1), 1-40.
6. Devere, H. (2014). *Friendship in International Treaties*. Palgrave Macmillan: London.
7. Gini, M. M., Sedaghat, M. (2019). A Review of Inconvertibility of Iran Nuclear Deal into an International Treaty. *Budapest International Research in Exact Sciences (BirEx) Journal*, 1(2), 86-94.
8. Gioia, A. (2011). *Decisions of the UN Security Council of Indefinite Duration*. Brill | Nijhoff.
9. Higgins, R. (2000). 'To save succeeding generations from the scourge of war': The role of the international court of justice. *Medicine, Conflict and Survival, 16*, 60 - 71.
10. International Court of Justice. (2021). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
11. International Court of Justice. (2018). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Provisional Measures). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
12. International Court of Justice. (1996). Aerial Incident (Order). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
13. International Court of Justice. (2019). Certain Iranian Assets (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
14. International Court of Justice. (2023). Certain Iranian Assets (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
15. International Court of Justice. (2018). Immunities and Criminal Proceedings. Equatorial Guinea V. France.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

16. International Court of Justice. (2019). Jadhav. India V. Pakistan.
17. International Court of Justice. (1984). Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. Nicaragua V. United States of America.
18. International Court of Justice. (1996). Oil Platforms (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
19. International Court of Justice. (1978). Rules of Court.
20. International Court of Justice. (1980). United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (Judgment). Islamic Republic of iran V. United States of America.
21. Iran and the 5+1 Group. (2015). Join Comprehensive Plan of Action (JCPOA).
22. Merrills, J. (1995). Interim Measures of Protection in the Recent Jurisprudence of the International Court of Justice. *International & Comparative Law Quarterly*, 44(1), 90-146.
23. President Donald Trump. (2018). Executive Order NO. 13846.
24. Treaty of Amity, Economic Relations and Consular Rights. (1955). Iran and U.S.
25. United Nation Security Council. (2015). Resolution 2231.
26. United Nations. (1946). Statute of the International Court of Justice.
27. United Nations. (1945). Charter of the United Nations.
28. Yadegarian, F. (2019). *Iranian Review for UN Studies*. 2(3), 89-110.

Translated References to English

1. Aceves, W. J. (1999). Case Concerning the Vienna Convention on Consular Relations (Federal Republic of Germany v. United States). Provisional Measures Order. *The American Journal of International Law*, 93(4), 924–928.
2. Baeidi Nejad, H. (2015). *A Step-by-Step Approach to the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) from Beginning to Conclusion*. Tehran: Nashr-e Makhtab. **(In Persian)**
3. Bordin, F.L. (2018). *The Nicaragua v. United States Case: An Overview of the Epochal Judgments. In: Sobenes Obregon, E., Samson, B. (eds) Nicaragua Before the International Court of Justice*. Springer, Cham.
4. Brabandere, E.D. (2016). The Use of Precedent and External Case-Law by the International Court of Justice and the International Tribunal for the Law of the Sea. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals, 15*, 24-55.
5. Chachko, E. (2019). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America): Request for the Indication of Provisional Measures (I.C.J.). *International Legal Materials*, 58(1), 71-119.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

6. Desierto, D. (2022). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Iran v. U.S.) (Judgment on Preliminary Objections) (I.C.J.). *International Legal Materials*, 61(1), 1-40.
7. Devere, H. (2014). *Friendship in International Treaties*. Palgrave Macmillan: London.
8. Eftekhar Jahromi, G. (1993). Iran-United States Arbitration Tribunal and Its Performance in the Field of International Law. *International Law Journal*. 12(16-17), 5-196. **(In Persian)**
9. Fatahi Zafarghandi, A. (2015). Scientific Supervisor: Ali Bahadori Jahromi. *An Examination of the Legal Dimensions of JCPOA in the Islamic Republic of Iran's System*. Research Institute of the Guardian Council. Serial Number: 13940122. **(In Persian)**
10. Gini, M. M., Sedaghat, M. (2019). A Review of Inconvertibility of Iran Nuclear Deal into an International Treaty. *Budapest International Research in Exact Sciences (BirEx) Journal*, 1(2), 86-94.
11. Gioia, A. (2011). *Decisions of the UN Security Council of Indefinite Duration*. Brill | Nijhoff.
12. Higgins, R. (2000). 'To save succeeding generations from the scourge of war': The role of the international court of justice. *Medicine, Conflict and Survival, 16*, 60 - 71.
13. International Court of Justice. (1978). Rules of Court.
14. International Court of Justice. (1980). United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
15. International Court of Justice. (1984). Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. Nicaragua V. United States of America.
16. International Court of Justice. (1996). Aerial Incident (Order). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
17. International Court of Justice. (1996). Oil Platforms (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
18. International Court of Justice. (2018). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Provisional Measures). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
19. International Court of Justice. (2018). Immunities and Criminal Proceedings. Equatorial Guinea V. France.
20. International Court of Justice. (2019). Certain Iranian Assets (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
21. International Court of Justice. (2019). Jadhav. India V. Pakistan.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

22. International Court of Justice. (2021). Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
23. International Court of Justice. (2023). Certain Iranian Assets (Judgment). Islamic Republic of Iran V. United States of America.
24. Iran and the 5+1 Group. (2015). Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA).
25. Merrills, J. (1995). Interim Measures of Protection in the Recent Jurisprudence of the International Court of Justice. *International & Comparative Law Quarterly*, 44(1), 90-146.
26. Mirfakhraie, Hasan., Piri, S. (2016). The Applicability of the 1955 Treaty of Amity in Western Sanctions against Iran. *International Studies Quarterly*. 9(34), 93-126. **(In Persian)**
27. Mirzaie Yengejeh, S. (1987). The Hague Court's Judgment on Nicaragua's Complaint against the United States. *Foreign Policy*. 4(2), 807-828. **(In Persian)**
28. Mohebi, M., Bazar, V. (2020). The Assessment of the United States' Objections to the Provisional Measures in the Case of Alleged Violations of the Treaty of Amity. *Journal of Public Law Studies*. 50(1), 255-274. **(In Persian)**
29. Mohebi, M., Bazar, V. (2019). The Interpretative Approach of the International Court of Justice in "Certain Iranian Assets. *Journal of Judgment*. 19(98), 53-83. **(In Persian)**
30. Molakarimi, O., Jalali, M., Raiesi, L. (2017). Legal Analysis of UN Security Council Resolution 2231 and Its Relation to JCPOA. *Journal of Public Law Studies*, 47(4), 995-1021. **(In Persian)**
31. Najafi Asfad, M., Hadi, M. (2005). The Enforcement of the International Court of Justice's Judgments. *Mofid Letter (Legal Letter).* 26(52), 25-48. **(In Persian)**
32. President Donald Trump. (2018). Executive Order NO. 13846.
33. Ranjbar, Q., Souri, H. (2020). The United States' Withdrawal from JCPOA and Its Impact on the World Security Order. *Iranian Political Sociology*, 3(2), 1166-1185. **(In Persian)**
34. Rostami Amani, F. (2002). Iran and the Condition of Accepting Compulsory and Optional Jurisdiction of the International Court of Justice. *Master's Thesis*. Shiraz University. **(In Persian)**
35. Sabouri, Z. et al. (2016). Abstracts of the National Conference on Resistance Economy and the JCPOA, Tehran: Iranian Association of International Relations. **(In Persian)**
36. Sadat Meydani, S. H. (2016). Disputes between the International Atomic Energy Agency

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

and Iran in the Nuclear Case from the Perspective of International Law. *International Law Journal*, 33(54), 219-256. **(In Persian)**

37. Setayeshpour, M., Poudat, I. (2021). The Performance Analysis of the International Court of Justice in the Case of Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity between the Islamic Republic of Iran and the United States of America. *Legal Civilization*, 4(9), 269-284. **(In Persian)**
38. Treaty of Amity, Economic Relations and Consular Rights. (1955). Iran and U.S.
39. United Nation Security Council. (2015). Resolution 2231.
40. United Nations. (1945). Charter of the United Nations.
41. United Nations. (1946). Statute of the International Court of Justice.
42. Yadegarian, F. (2019). *Iranian Review for UN Studies*. 2(3), 89-110.
43. Ziyaie Bigdeli, M. R. (2013). *Public International Law*. Tehran: Ganje Danesh. **(In Persian)**

Archive of SID.ir